

ACC. N:R M. 14510: 1-12.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Frans Nartensson, Brantvik*  
Härad: *Färestad* Berättare: " " "  
Socken: *Ö Nöbbelöv* Berättarens yrke: *f. d. lantbr.*  
Uppteckningsår: *1958* Född år *1877* i *Ö Nöbbelöv*

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

*Fordou, deras bruk och anskaffning. s. 1-12. LMF 108*  
*(teckn. a sid. 9-12.)*

Alla vagnstyperna voro solsterragnar utan fjädrar. Lidorna i dessa voro inte hela, som på bild nr 1 utan voro ett slags häckar. Vagnarna voro små, av klona dimensioner och kunde säkerligen inte belastas mer än med högst 500 kg. Detta var vid förra seklets början då skenlagss vägar knappast funnos. Efter hand som vägarna började förbättras, skaffade man sig något grövre och större vagnar, som tålde mer belastning. Dessa vagnar använde vid alla slag av transporter, såsom till ex. transport av spannmål, men även vid godseltkörning. Vid inhöstring avlyftes vagnskorgen och ersattes med långa häckar. Fram- och bakkärra förtängdes från varandra med en grov stäv, som kallades, Långvagn, bild nr 1. Genom vagnens och häckarnas större längd, fick vagnen en viss fjädring och användes därför vid längre marknadsresor såsom till Fivik eller Gylstad. De mindre vagnarna med häckar, kallas nu som skolvagnar, voro målade och användes mest vid kyrko- eller gillesfärder.

Hjulens form på äldre vagnar hade länge en sker form. ekrarna lutade utåt, som jag försökt visa å bild 2. a, detta för att så vagnen ~~belastades~~ lastades med, inte vagnsiddorna, som också lutade utåt, inte skulle bli skafda av hjulen. Men <sup>och</sup> för att vid vändningar, de låga framhjulen skulle kunna obehindrat gå in under vagnkorgen. På de små häckvagnarna hängde ofta sätena i läderremmar för att mildra stötarna. Förstän voro vagnshjulen ej beslagna med hela ringar utan endast med delar därav, som fig. n: 30. 1 visar. Fig. 1 b. visar framkärren till bokstervagn, sedd snett bakifrån och från sidan, med häckakrokar och vrelag. Genom hålet i densamma insattes vagnbössan, likadant i bakkärren. Dessa förbundos sedan med den längre eller kortare längvagnen. Åt hjul utan järnbeslag förekommit, känner jag inte till. De första fjädervagnarna blanda allmoget börja komma i bruk på 1860 talet. Förstän hade form som fig. 2 visar rätt långa och låga med

Skodon

ACC. N:R M. 14510:3.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

3.

3)  
djupa vagnskorgar som på sidorna hade uskurna  
prydnadslistor påsatta. Likså vid vagnskorgens hörn.  
Gatena voro också djupa. Järnbellagen, såsom skyor,  
voru rent konstnärligt formade fig. 2. Dessa fjädervagnar  
användes i början endast som statvagnar. Har hört, att  
min farfar, som var en varmt religiös man, så han ha-  
de fått sin nya fint målade fjädervagn, att så han  
en dag skulle köra och hälsa på släkten, han så  
lyckte att det inte passade en freende människas  
att visa sig så värdeligt högfärdig att åka i så fin  
vagn varför han körde ut i en dyvel och grunda-  
ligt stänkte ner vagnen. Efter något tiotal år änd-  
rades utkonstruktionen å vagnarna. Färskill på 80 ta-  
let sedan sockerbelordningen kommit i gång. Fag-  
narna gjordes högre och grövre och starkare.  
Föjulen, fingo i stället för den skeva formen, rätt  
uppåt stående skrar, som gjorde att de blevo  
starkare och varaktigare. Fagnskorgarna byggdes

inte så djupa fingo mera rätt uppåtstående sidor.  
Ingen utbuktning på träverket och inga utspringning-  
ar på smidesarbetet. Det blev en mera reslig och  
fylltalande stil på vagnarna. Vid denna tid börja-  
de åkrovagnar i charabangstil att förekomma. Dessa  
vagnar voro på visst sätt ståtliga, men opraktis-  
ka och i vinterlid kalla vagnar. Efter denna vagn-  
stil kommo så de låga, vackra och dock praktiska  
viktoriovagnarna, som sedan mer och mer fått  
försvinna för bilarna. Jämte bostervagnar fanns i  
mitten och senare delen av förra seklet ett slags  
2 hjuliga arbetskärror, som kallades mägerkä-  
ror, som drogos av en häst och användes att köra  
ut mäger på åkrarna med. De voro konstruerade  
så att bakstyret kunde öppnas och vagnskorgen  
kunde lyftas baköver med lasset och voro därför  
arbetsbesparande. Fig. 1c visar navet till senaste  
hjulmodell. Ekkrarna sättas i sick. sock i navet, men

och fastsättes i löterna i mot varandra lutande riktning. Denna konstruktion gör hjulet starkt och varaktigt. I början av detta sekel voro ziggar, tvåhjulinga akdon, mycket i bruket. Det <sup>var</sup> ett slags sportakdon, omlyckta av hästkarlar. På de äldsta små häckvagnarna som mest användes att åka i var det ofta vackra målningar. På sälena var blomstermålningar såsom tulpaner. Stolar förekommo i olika modeller. Arbetsstolar hade grova omålafram- och bakkälkar. Behövde man använda korg till dom, påsattes korgen, som hörde till bordservagnen. I slutet av förenare hälften av förra århundradet började man med finare städor. Santigen voro kälkarna vitmålad och korgen svart. Stundom var städornet så stort att man hade baksätena på sidorna. Detta förekom endast när det var större familjer. På hade man länge städor, som kallades "kanä". Den bestod av två

Åkdon

ACC. N:R M. 14510:6.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

6.

Långa medar med korg, ett säte och kuskbock bak-  
om och vora avsedda för en häst. Men dessa släd-  
don vora nog mycket vackra, men då vintern  
var långvarig med slädföre, uppstod det fort så-  
kallade hästföda där karan med sina långa me-  
dar stötte hårt till obehag för de åkande, över-  
gick man till kälkdon igen med slädkorg av  
spil likt chara-borg. Kappsläde var ett luvak med  
ett säte som var vackert stoppat, fotack av renhud  
eller dylikt, kuskbocken också vackert stoppat  
med nedhängande fransar. Tränät hörde till som  
fästes från kappslädens skärm och fram över  
härteu. Detta släddon användes mest av förnäm-  
ligt folk, som vora nyförlovade eller nygifta.

6) Då fanns det ett slags släddon kallat kubbsläda.  
Ett slags simpelt släddon, som mest användes  
till transporter, som att köra till kvarn eller mejeri.  
Alla här ovannämnda åkdon har sedan 25 år tillbaka

märkan helt kommit ur bruk undanträngda av Llar.  
I stort sett upphörde nog bönderna med att själva  
tillverka sina vagnar i första hälften av förra år-  
hundradet. Till att följa med var det vanliga snick-  
kare som sysslade med vagnmakeri och mer och mer  
ägnade sig härut. Men även en och annan bygg-  
nads- och möbelsnickare ägnade sig också åt  
vagnmakeri. Så var det en snickare i Lislöv,  
Mårten Flåk, som var känd även som god vagn-  
makare. Trots inte det finns någon av de gamle  
vagnmakarna i livet mer. Flåk dog något över  
80 år gammal för en 30 år sedan. En smedmästare  
som var känd för att utföra ett utmärkt järn-  
beslag på fjädersvagnar, hette Nils Gjöberg och  
bodd i Simris och ansågs ha tjänat en liten  
förmögenhet på sitt yrke. Han var född på  
1840-talet. Han nu varit död i många år. Det på-  
stods man kunde se vilka vagnar som beslagets av Gjöberg.



Skodon och anskaffning

ACC. N:R M. 14510:8.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND.

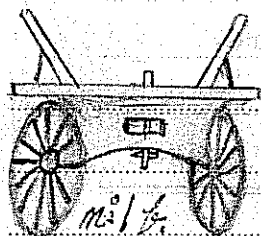
Tid slutet av förra århundradet var priset på en fjädervagn omkring 200 kr. På en chara-bary 300 kr. och på en viktorin-vagn, med sitt stoppda baksäte, ungefär dubbelt så dyr. Sedan bilarna kommit i allmänt bruk, upphörde den vanliga vagnstillverkningen. De arbetsvagnar som tillverkas nu, äro avsedda för trafikdrift och har en bäarkraft av 3. upp till 4000 kg.

Passar det få skriva med svaren med anilinpenna?  
F. M.

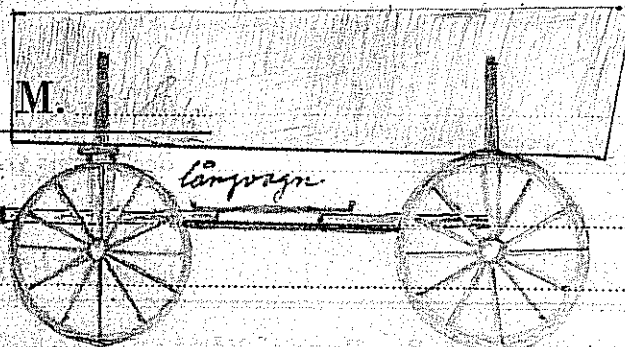
81

M. 14510:9.

ACC. N:R M.



n: 1/2



långvagn

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

N: 1 a. Bollserrvagn eller stoffvagn

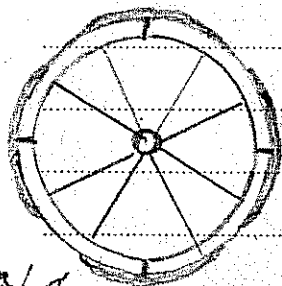


n: 2 a / c

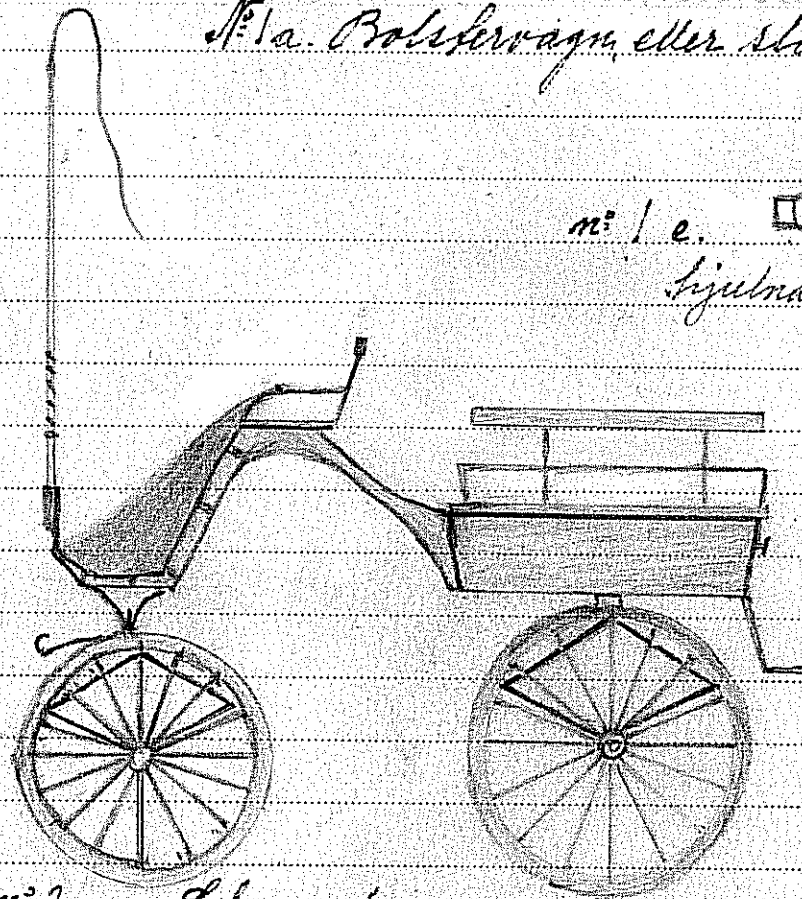
n: 1 e.



lijutnar senast konstruktion



n: 3 a / d.



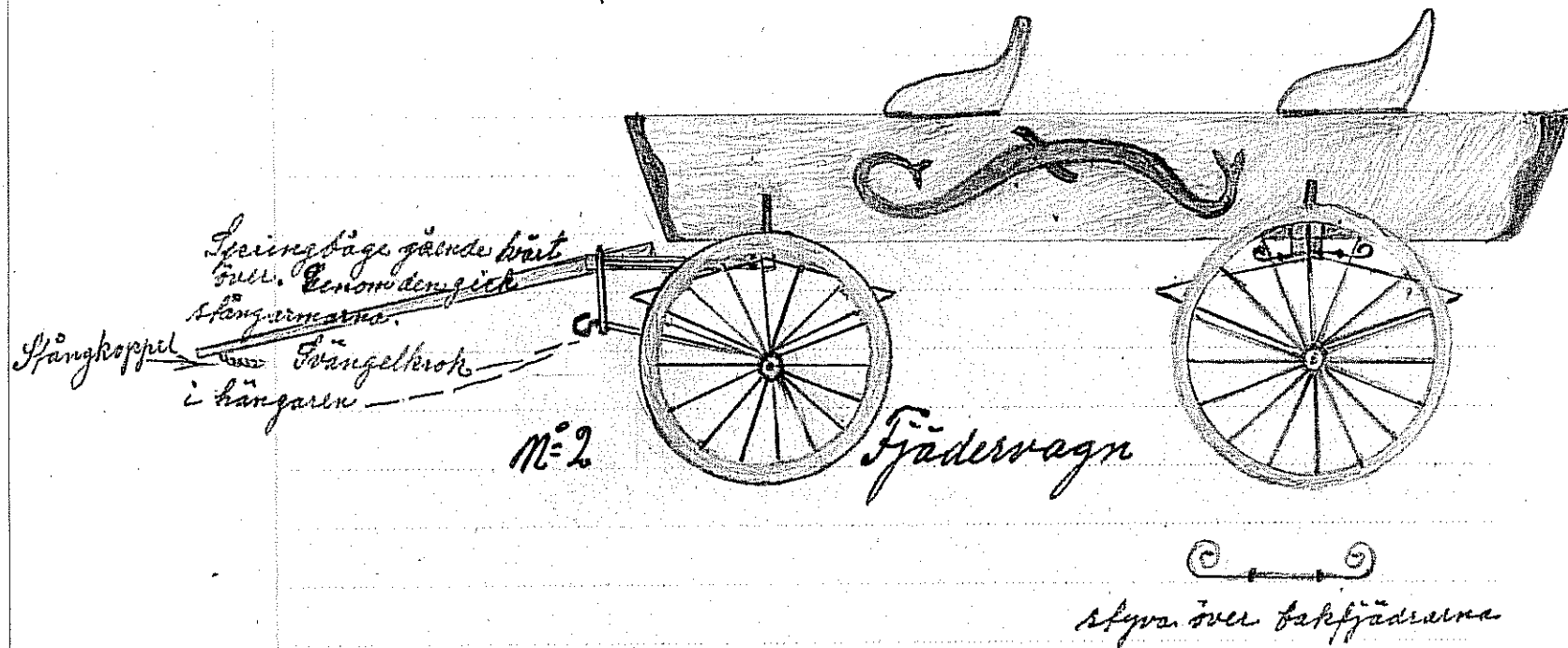
n: 3

Charabanc

M. 14510:10.

Landskap: Skåne ..... Berättare: Frans Mårtensson .....  
Härad: Järrestad ..... Berättarens yrke: f.d. lantbrukare .....  
Socken: <sup>Ö.</sup> Simris-Nöbbelöv ..... Berättarens adress: Brantevik .....  
Uppteckningsår: 1958 ..... Född år 1877 i Ö. Nöbbelöv socken .....

Upptecknare: f.d. lantbrukare Frans Mårtensson, Brantevik .....

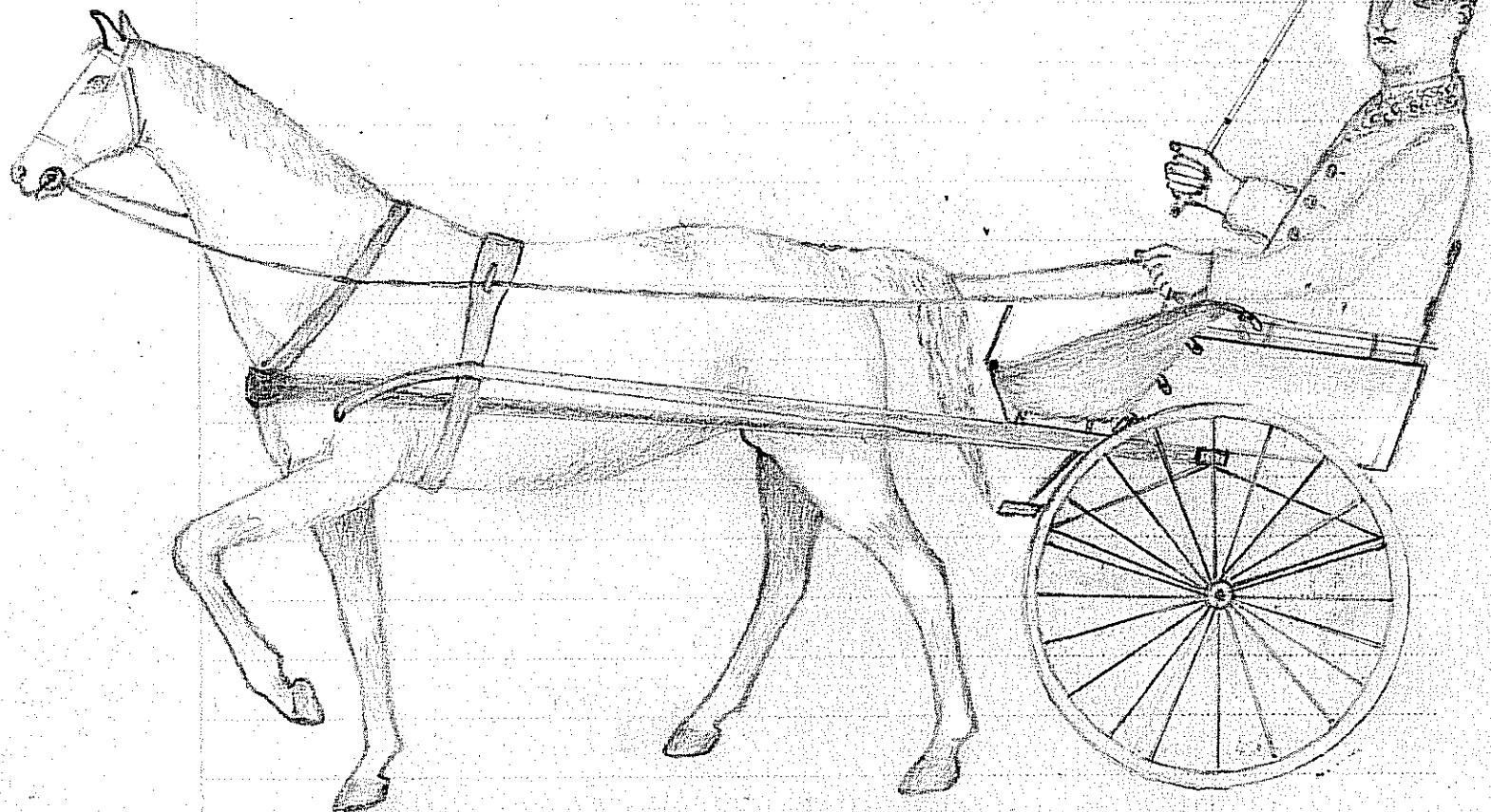


Ifyll ovanstående uppgifter! Skriv uppteckningen endast på den linjerade sidan!

M.14510:11,

Landskap: Skåne Berättare: Frans Mårtensson  
Härad: Järrestad Berättarens yrke: f.d. lantbrukare  
Socken: <sup>Ö.</sup> Simris-Nöbbelöv Berättarens adress: Brantevik  
Uppteckningsår: 1958 Född år 1877 i Ö. Nöbbelöv socken

Upptecknare: f.d. lantbrukare Frans Mårtensson, Brantevik



Ifyll ovanstående uppgifter! Skriv uppteckningen *endast* på den linjerade sidan!

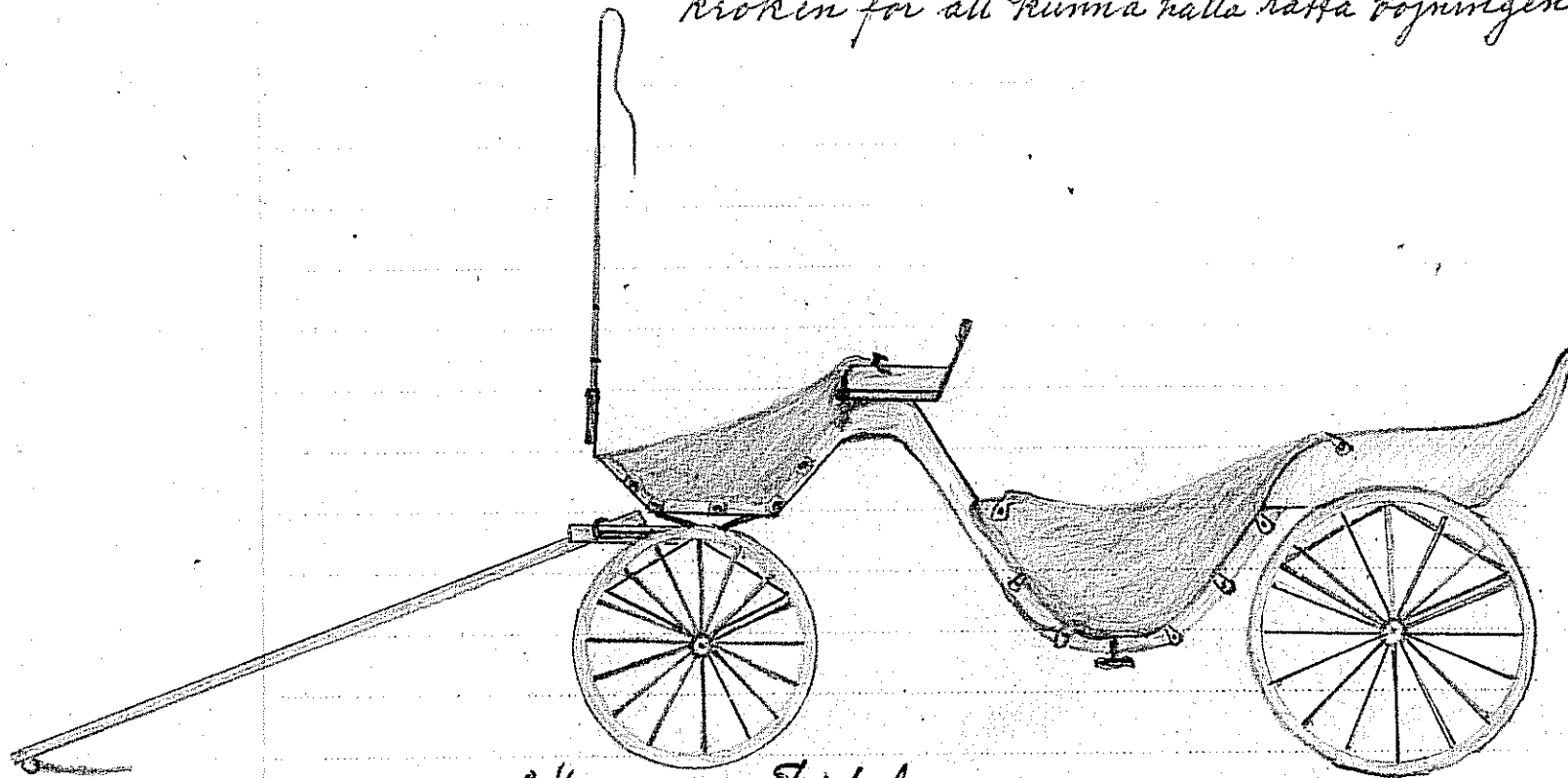
M. 14510:12

Landskap: Skåne Berättare: Frans Mårtensson  
Härad: Järrestad Berättarens yrke: f.d. lantbrukare  
Socken: <sup>Ö.</sup> Simris-Nöbbelöv Berättarens adress: Brantevik  
Uppteckningsår: 1958 Född år 1877 i Ö. Nöbbelöv

f.d. lantbrukare Frans Mårtensson, Brantevik

Upptecknare:

*En riktigt fin pisk skulle bestå av valfiskesben i själva  
kröken för att kunna hålla rätta böjningen.*



M<sup>o</sup> 4

Viktoriavagn

Ifyll ovanstående uppgifter! Skriv uppteckningen endast på den linjerade sidan!